

La disputa de fra Anselm amb l'ase ronyós de la cua tallada (1986), de Maria-Mercè Marçal i Glòria Puig: una adaptació infantil i juvenil de l'obra medieval de Turmeda (1417)

Moisés Selfa Sastre

Facultat d'Educació, Psicologia i Treball Social. Departament de Didàctiques Específiques. Universitat de Lleida

RESUM: *La disputa de fra Anselm amb l'ase ronyós de la cua tallada* (1986) és l'adaptació de l'obra de l'escriptor Anselm Turmeda (1417), que amb el mateix títol publiquen Maria-Mercè Marçal i Glòria Puig l'any 1986. Amb tota seguretat, aquesta adaptació és destinada a la població infantil que, en aquest anys posteriors a l'aprovació de la *Llei de Normalització Lingüística* (1983), precisaven materials de lectura en català. L'adaptació que Marçal i Puig presenten d'aquest clàssic català medieval és comentada en aquest article des de dos punts de vista: els arguments que Fra Anselm utilitza per demostrar la superioritat de l'home sobre l'espècie animal i el model de llengua catalana actual i moderna que Marçal i Puig utilitzen en la seva adaptació.

PARAULES CLAU: Maria-Mercè Marçal, Glòria Puig, literatura infantil, adaptació, ensenyament.

ABSTRACT: *La disputa de fra Anselm amb l'ase ronyós de la cua tallada* (1986) it's the adaptation of the work of the writer Anselm Turmeda (1417) that with the same title publish Maria-Mercè and Glòria Puig the year 1986. With all security this adaptation is destined to the childish population that, in this back years to the approval of the *Llei de Normalització Lingüística* (1983), require material of reading in Catalan. The adaptation that Marçal and Puig present of this mediaeval Catalan classic is commented in this paper since two points of view: the arguments that Fra Anselm uses to show the superiority of the man on the animal species and the model of current and modern Catalan language Marçal and Puig use in their adaptation.

KEYWORDS: Maria-Mercè Marçal, Glòria Puig, Children's and Youth's Literature, adaptation, Education.

MARIA-MERCÈ MARÇAL, PROFESSORA DE LLENGUA I LITERATURA CATALANES

Maria-Mercè Marçal neix el 13 de novembre de 1952 a Barcelona, si bé la seva infància transcorre a Ivars d'Urgell. Cursà el Batxillerat a Lleida. Una vegada finalitzat aquest, el 1969 es trasllada a Barcelona per estudiar Filologia Clàssica. El 1972 es casa amb el poeta Ramon Pinyol Balasch, amb qui viu quatre anys. El 1980 neix la seva filla Heura.

Ja llicenciada en Filologia Clàssica, obtingué el títol de professora de català i, amb el seu marit, fou la introductora als anys 70 d'aquesta llengua a les escoles de Sant Boi de Llobregat. Era una època en què, per l'escassetat de professionals formats en aquest camp, els professors de llengua i literatura catalanes pertanyien a Òmnium Cultural. No abandonà mai la docència: primer a Sant Boi, després a l'Institut Maragall de Barcelona i, finalment, al Joan Boscà de Barcelona. Arribà a ser Catedràtica de Llengua i Literatura Catalanes. Els alumnes la recorden com una bona professora i apassionada per la seva tasca docent. El 1973, juntament amb una altra parella –la que formaven Xavier Bru de Sala i Gemma d'Armengol– el seu marit i altres autors, fundà l'editorial *Llibres del Mall* amb l'ajut inestimable d'Antoni Tàpies (ARTIGUES S.d.).

És en aquest context vital de Maria-Mercè Marçal com a professora de llengua i literatura catalanes que s'ha d'entendre l'obra que és objecte d'aquest estudi: l'adaptació a la llengua catalana normativa i actual d'un clàssic medieval. La finalitat no és una altra que la d'oferir materials de lectura que puguin ser emprats per la població escolar. Només així s'entén aquesta voluntat d'adaptació d'un clàssic català del segle XV i que Marçal fa accessible en un moment en què la Llei de Normalització Lingüística del Català (abril de 1983) portava pocs anys aprovada pel Parlament de Catalunya.

LA DISPUTA DE FRA ANSELM AMB L'ASE RONYÓS DE LA CUA TALLADA (1986): L'ADAPTACIÓ DEL CLÀSSIC D'ANSELM TURMEDA (1417)

La disputa de fra Anselm amb l'ase ronyós de la cua tallada (1986) és el resultat de la incursió que Maria-Mercè Marçal fa en el camp de la narrativa infantil catalana a mode d'adaptació d'un clàssic medieval català escrit l'any 1417 pel frare franciscà Anselm Turmeda (ASÍN 1914: 39), personatge convertit a l'Islam a causa del desengany que sentí aquest per tot el que envoltava la societat occidental de la seva època i el cristianisme. Es tracta d'una adaptació publicada l'any 1986 a l'editorial Aliorna i coescrita amb Glòria Puig. El que uneix Marçal i Puig per

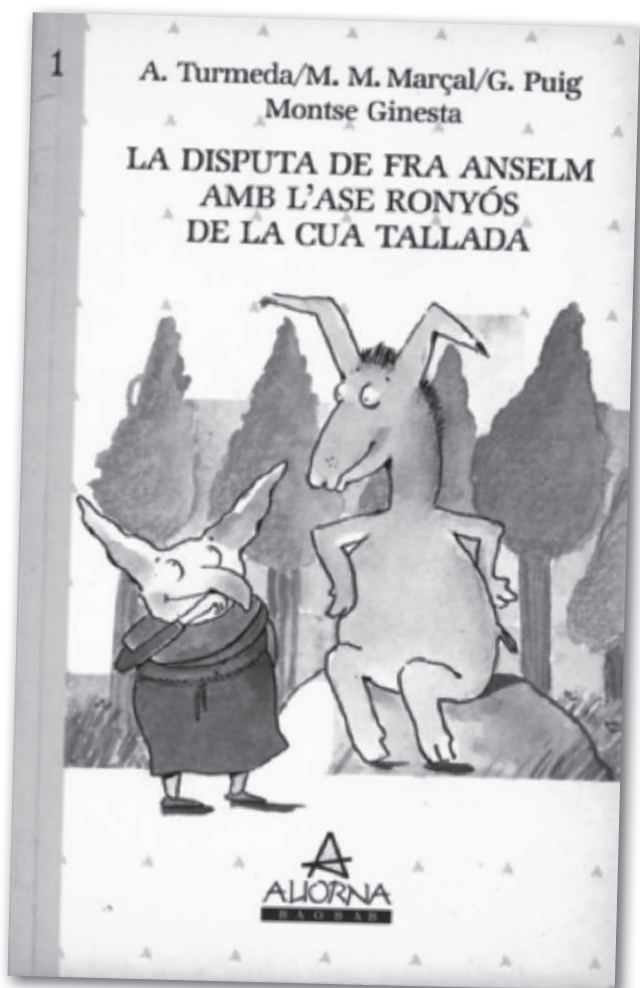
dur a terme una adaptació com aquesta de cara al públic infantil en català és la voluntat professional de presentar materials en català en uns anys, els 80, en què aquesta llengua s'havia incorporat a l'escola com a llengua d'ensenyament i aprenentatge. Tant Marçal com Puig eren l'any 1986 docents de llengua catalana en entorns d'aprenentatge on el català tenia un espai curricular que començava a definir-se amb claredat.

L'adaptació del clàssic de Turmeda que elaboren Marçal i Puig és il·lustrada per Montse Ginesta, una artista que ha treballat per editorials d'Alemanya, França i Bèlgica. A més, ha editat uns quants treballs a la revista *Tretzevents*, una publicació en català, moderna i de qualitat, dirigida a nens i nenes de 6 a 12 anys.

La disputa de fra Anselm amb l'ase ronyós de la cua tallada (1417) és una narració satírica amb una estructura inspirada en els apòlegs àrabs. En aquesta obra, el mateix autor Fra Anselm discuteix amb un ase de la superioritat dels homes sobre els animals. Fra Anselm exposa dinou raons d'aquesta superioritat de l'espècie humana sobre l'animal, però totes són refutades per l'Ase ronyós de la cua tallada. La raó vint, l'Ase no la pot refutar i el frare aconsegueix convèncer l'ase, el rei lleó i tota la resta de bèsties amb l'argument que el fill de Déu s'encarnà en home i no en animal.

L'adaptació que Marçal i Puig fan de l'obra de Turmeda està basada en els 20 arguments que Fra Anselm exposa a l'Ase, els quals demostren la superioritat de l'home sobre els animals. Marçal i Puig mantenen els personatges principals de l'obra de Turmeda: Fra Anselm, l'Ase ronyós de la cua tallada, el conill d'orelles dretes que avisa la resta d'animals de la presència d'un frare predicador que gallejava tot dient que els ésser humans eren molt superiors en tot als animals, la Guineu –que Marçal i Puig anomenen *Cama Torta* si bé a l'obra de Turmeda no apareix així– i el rei lleó, que és qui prepara la disputa entre Fra Anselm i l'Ase ronyós de la cua tallada. Un personatge que no apareix a l'obra de Marçal i Puig i sí a l'obra de Turmeda és Don Magot de la Pell Clapejada, el lleopard que salva Fra Anselm de la mort a mans dels animals i que intercedeix per ell a la cort del rei lleó.

Tant l'obra de Turmeda com l'adaptació de Marçal i Puig mantenen la unitat de la disputa medie-

Imatge 1. Coberta de *La disputa de Fra Anselm amb l'ase ronyós de la cua tallada*.

val basada en la *demonstratio – obiecto*, és a dir, un diàleg entre dos personatges que defenen el seu punt de vista amb arguments convincents (GÓMEZ 2005: 41). És en aquesta disputa on Marçal i Puig fan una adaptació en tota regla de l'obra de Turmeda (1417): dels 20 argumets que Fra Anselm presenta a l'Ase ronyós, Marçal i Puig mantenen els 5 primers, el 12è, el 18è i el 20è. Aquests són els següents:

1. Els homes som ben fets; els animals no teniu proporció de membres.
2. Els homes tenim els cinc sentits corporals i també memòria.
3. Els homes som superiors als animals pel nostre bell saber i perquè seguim les vies justes.
4. Els homes som superiors als animals per les nostres menges delicades i variades i pels vins i licors.
5. Els homes som superiors als animals per les festes, danses i músiques que fem.
12. Els homes som superiors als animals perquè fem cases per habitar-hi.
18. Els homes som superiors als animals perquè som molt nets i duem perfums i molt bones olors.
20. Els homes som superiors als animals perquè Déu ha volgut prendre carn humana.

Prescindeix, doncs, dels arguments 6è, 7è, 8è, 9è, 10è, 11è, 13è, 14è, 15è, 16è, 17è i 19è:

6. Els homes som superiors als animals perquè Déu ens ha donat llei per fer el bé i evitar el mal.
7. Els homes som superiors als animals perquè els animals fan mal als blats i a la fruita i roben menjar.
8. Els homes som superiors als animals per les belles vestidures de seda i de pell.
9. Els homes som superiors als animals perquè tenim reis, prínceps, prelats, filòsofs, rimadors, llauradors...
10. Els homes som superiors als animals perquè tots som fets a una semblança i tenim llengua i escriptura.
11. Els homes som superiors als animals perquè nosaltres us venem i us comprem i us guarim quan esteu malalts.
13. Els homes som superiors als animals perquè nosaltres mengem els animals de la terra, de la mar i de l'aire.
14. Els homes som superiors als animals perquè quan morim, l'ànima no mor pas.
15. Els homes som superiors als animals perquè som fets i creats a imatge i semblança de Déu.
16. Els homes som superiors als animals perquè tenim religions i convents.
17. Els homes som superiors als animals perquè posseïm seny natural i ànima intel·lectual.
19. Els homes som superiors als animals perquè tenim ciències i en especial l'astrologia, per saber coses a venir.

De tots els arguments presentats, tant a l'obra de Turmeda (1417) com a la de Marçal i Puig (1986), l'Ase ronyós pot refutar-los tots excepte el 20è: l'espècie humana és superior a l'animal perquè Déu ha volgut prendre carn humana i no purament animal.

És aquí on l'Ase ronyós dona per perduda la disputa i el rei lleó reconeix la superioritat de l'home envers els animals.

L'adaptació de Marçal i Puig (1986), com és lògic ja que estem parlant d'un treball fet 515 anys

després de l'original de Turmeda (1417), mostra un model de llengua actual i adequada al públic infantil i juvenil a més d'emprar un estil més narratiu i menys dialògic. És en aquest darrer aspecte en el qual volem insistir. Així, per exemple, quan el rei lleó dóna com a guanyador de la disputa Fra Anselm i no l'Ase ronyós, trobem que a l'adaptació infantil de Marçal i Puig (1986) l'estil és força narratiu i l'absència de diàleg és gairebé total. Citem primer el text de Turmeda (en edició de GOÑALONS, 1986) i a continuació el text de Marçal i Puig (1986):

“Així que l'ase hagués pronunciat aquestes paraules, vet el rei dels animals qui digué:

–Frare Anselm, abans que nós haguéssim fet la vostra coneixença, i oïnt parlant del vostre saber i subtilitat d'enteniment, nós en crèiem una part, i l'altra no. [...] Per tant, segons raó i vera justícia vós heu vençut i guanyat la qüestió” (GOÑALONS 1986: 117).

“Al seu torn, el lleó, rei dels animals, es va acostar al frare i li va reconèixer amb tots els honors la seva victòria” (Marçal i Puig, 1986: 42).

O a l'inici de la disputa, quan Fra Anselm sap que haurà de dialogar amb un Ase ronyós, la presentació d'aquest animal és ben senzilla en l'adaptació de Marçal i Puig (1986), mentre que en l'obra de Turmeda (1417) es destaquen totes les misèries i mancances que per als animals té aquest ase:

“I per tal que sapigueu clarament que nosaltres, animals, som de major noblesa i dignitat que no sou vosaltres, i que amb raó i bon dret nosaltres devem ésser vostres senyors i vosaltres nostres súbdits i subjugats, deixant doncs molts nobles i enginyosos animals, els quals en dos o tres mots us farien callar com un mut, volem, i des d'ara deleguem, que “Ase Ronyós i de la Cua Tallada” us respongui, per bé que ell sigui el més malastuc i miserable animal que hi ha en la nostra cort. [...] Per la qual cosa, girant-me, vegí un dolent i malaurat ase, tot escorxat, mocós, ronyós i sense cua: el qual, segons que jo crec, no hauria valgut deu diners a la fira de Tarragona; i em vaig tenir per escarnit, coneixent clarament que ells es burlaven de mi” (GOÑALONS 1986: 45).

“Quan fra Anselm, si no és de grat per força, arribava a la cort del rei lleó i va saber qui havia de ser el seu competidor, es va treure un gran pes del damunt i va pensar: L'Ase Ronyós de la Cua Tallada! Si a la fira de Tarragona no en donarien ni un ral! Això serà bufar i fer ampolles! I se'n va anar a jeure tot tranquil sota un gran arbre, esperant que el cridessin a comparèixer davant el rei” (MARÇAL; PUIG 1986: 11-12).

Com veiem en aquests dos fragments, a l'adaptació de Marçal i Puig (1986) l'estil narratiu és força simple, fet que dóna pas a una acció més àgil on els personatges actuen i es mouen amb intensitat.

CONCLUSIONS

Maria-Mercè Marçal és, abans de res, la poetessa en català que escriu i publica poesia, novel·la i crítica literària en català, tot plegat destinat a un públic adult, sovint feminista (CLIMENT 2004) i majoritàriament activista de la causa nacionalista catalana. Aquesta és la seva faceta més coneguda i per la qual ha rebut diversos guardons i reconeixements: Carlemany de novel·la (1994), Crítica Serra d'Or de Literatura i Assaig – novel·la (1995), Joan Crexells de narrativa (1995), Premi Prudenci Bertrana de novel·la (1995), Premi de la Crítica de narrativa catalana (1995) i de la Institució de les Lletres Catalanes (1996).

En aquest article hem volgut destacar una altra cara, més desconeguda, de la Marçal docent i que realitza una edició –junt amb Glòria Puig– d'un clàssic medieval en català per al públic infantil que, a mitjans dels anys 80 del segle XX, precisava de lectures en llengua catalana. No oblidem que Marçal, el 1980, guanya una plaça per oposició com a docent de llengua i literatura catalanes i que desenvolupà la seva activitat docent en instituts d'ensenyament secundari de Barcelona ciutat i rodalies.

És en aquest context vital i professional com a professora de llengua i literatura catalanes que hem de situar el seu interès pel públic infantil, interès que demostrà també en part de la seva obra poètica (SELFA 2015: 175-180) i en aquesta adaptació de l'obra medieval de Turmeda que hem comentat.

La disputa de fra Anselm amb l'ase ronyós de la cua tallada (1986) és fruit d'un treball acurat d'adapta-

ció d'una obra medieval a la llengua catalana actual i normalitzada dels anys 80. Marçal i Puig posen a l'abast del públic un text amb un estil narratiu senzill, amb la presència d'un diàleg ràpid i vertiginós, que fa que el que és en el seu origen un text medieval amb una sintaxi en fase de construcció adopti un estil narratiu àgil i senzill, clar i entenedor i, sobretot, sense perdre l'essència narrativa i el missatge que Turmeda va voler donar-li a una obra que tenia una intenció molt clara: mostrar les desavinences d'un autor, Turmeda, cap al món occidental i la religió cristiana. Sembla ser que Marçal, junt amb Puig, amb l'adaptació feta d'aquest clàssic medieval, també participen d'aquestes desavinences i que aquest fou un dels motius pels quals s'escollí aquest text medieval entre els molts d'altres que s'haguessin pogut escollir.

BIBLIOGRAFIA

- ARTIGUES, A., "Maria-Mercè Marçal". *Magisteri Teatre. Mag poesia*, (sense data. S.d.) [en línia]. <<http://magpoesia.mallorcaweb.com/marcal/index.html>>
- ASÍN OLIVER, A., "El original árabe de la 'Disputa del asno contra Fr. Anselmo Turmeda'", *Revista de Filología Española*, núm. 1 (1914), p. 1-51.
- CLIMENT, L., "La literatura catalana femenina a partir dels vuitanta: el mestratge de Maria-Mercè Marçal", *Actes del Col·loqui Europeu d'Estudis Catalans*, Montepellier, Centre d'études et de recherches catalanes, Université Montpellier III, 2004, p. 95-110.
- GÓMEZ, J., "El diálogo en la disputa del Asno y Turmeda (siglo XV)", *Revista de Poética Medieval*, núm. 15 (2005), 39-64.
- GOÑALONS, J., "Presentació", *La disputa de l'ase*, Barcelona, Barcino, 1986, p. 11-36.
- SELFA, M., "La poesia infantil i juvenil de Maria-Mercè Marçal: vint-i-dos poemes de records i fantasies", *Mascaçà. Revista d'Estudis del Pla d'Urgell*, núm. 6 (2015), p. 175-180.